

Tåsjö kyrka

Installation av klockspel 2002

Tåsjö 1:110, Tåsjö socken, Strömsunds kommun

Christina Persson

RAPPORT – JAMTLI 2012:7
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Österund

Tel 063-15 01 00

Fax 063- 10 61 68

© Jamtli 2012

Allt kartmaterial från GSD-Fastighetskartan © Lantmäteriverket

Dnr 507-97-2674

Omslagsbilder: Tåsjö kyrkas torn och klockspelet i kyrkans torn, foto 03m82/26
och 03m82/16

Foto: Christina Persson, Jamtli.

Redigering och layout framsida: Lena Ljungkvist, Jamtli Förlag

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
INLEDNING	3
KARTA	5
HISTORIK OCH BESKRIVNING.....	6
MILJÖBESKRIVNING	7
ANTIKVARISKT RESONEMANG	7
BESKRIVNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER	8
BENÄMNING AV BYGGNADSDELAR	8
BESKRIVNING FÖRE ÅTGÄRD	9
BESKRIVNING AV ÅTGÄRD	9
BILDER	12

BILAGA 1: Skånska klockgjuteriets förslag 2001-03-03

Inledning

Länsstyrelsen beviljade 2002-04-03 Tåsjö församling tillstånd att montera ett klockspel i tornet i Tåsjö kyrka (lst dnr 433-3001-02). Till grund för arbetet låg ett förslag som upprättats av Skånska klockgjuteriet 2001-03-03. Arbetet utfördes 2002-2003 av Skånska klockgjuteriet. Slutbesiktning av arbetet gjordes 2003-07-01.

Antikvarisk kontroll och dokumentation utfördes av Christina Persson, Jamtli. Minnesanteckningar, fotografier, ritningar och andra handlingar som rör upp-
rustningen finns i Jamtlis arkiv, Tåsjö kyrka. De analoga filmer som togs vid restaureringen har nummer 02m9, 02m51, 03m82.

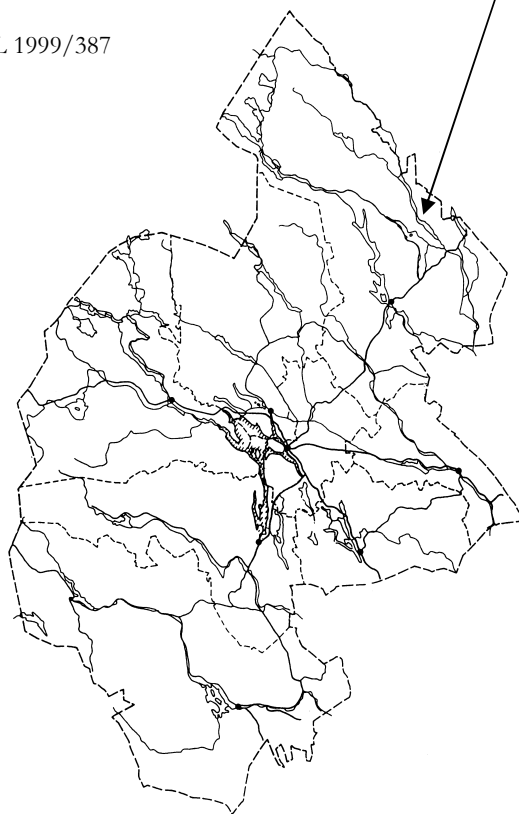
Östersund 23 februari 2012

Christina Persson
Antikvarie

Karta

Ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket. Dnr L 1999/387

Historik och beskrivning

Föregångaren till dagens kyrka var ett enkelt träkapell som började byggas 1762 men togs i bruk först 1773. Det var från början en tornlös kyrka med rektangulär planform och valmat högt sadeltak. Sakristian var vidbyggd norr om koret. Ett torn byggdes i väster under åren 1799- 1800. Dessförinnan hade kyrkan en klockstapel. Interiören vitlimmades först 1818 efter att ha klätts med bräder redan 1799- 80. Altarprydnaden i form av en målad skärmvägg utfördes 1815 av målaren Mårten Olofsson från Hallen. Predikstolen tillverkades troligen under kyrkans första tillkomstår av Olof Persson i en retarderad 1600- talsstil. 1815 gavs den en rikare bemålning av Olofsson. Kyrkan blev för liten när församlingen kraftigt ökade och frågan om en större kyrka väcktes tidigt. 1881 revs kyrkan men delar av inredningen togs tillvara som exempelvis altarmålningen och predikstolen.

Flera år av stridigheter kring placering, val av byggnadsmaterial med mera föregick den nya kyrkans uppförande. Den byggdes slutligen 1872 – 78 vid Tåsjöns strand av byggmästare Olof Andersson efter ritningar av Emil Langlet. Det var en stor treskeppig träkyrka i nygotiskt stil med dekorativa taklister och pilastrar. Kyrkans stolpresningskonstruktion var invändigt klädd med liggande slätkantad panel och exteriören med liggande fasspont. Kyrkan uppfördes i öst – västlig riktning med sakristia i öster och torn med åttkantig lanternin i väster. Mitt på långsidorna i norr och söder fanns trapphus med entréer. Exteriören var vackert smyckad med kontursågade vindskivor och profilerade lister. Fönstren var krysspröjsade med spetsig avslutning och uppe under långhusets takfall satt runda små fönster.

Interiört blommade också tidens formspråk ut med lövsågerier och starkt profilerade omfattningar. Genombrutna räcken och fasade pelare gav tillsammans med innertakets form ett kyrkorum med luft och rymd. Uppe på korväggen på var sida om altaruspsatsen satt predikstolen och psalmtavlan. Altaruspsatsen var utförd i form av ett kors med törnekrona och altarringen med balusterdockor med kraftigt konvex mitt. Vid en genomgripande ombyggnad 1957 togs utbyggnaderna med entréer och trapphus som fanns på södra och norra långsidorna bort. Endast ett av de ursprungliga fönstren syns på fasaden idag, övriga byttes mot kopplade bågar. De flesta fick spetsig avslutning men omfattningarna förenklades grundligt. De dekorativa elementen som fanns på fasaderna togs bort och den livliga exteriören fick en sluten gestaltning. Interiören genomgick en minst lika grundlig omgestaltning och idag är interiören hållen i en reducerad färgskala med en inredning präglad av stramhet. De delar med ett mer uttrycksfullt formspråk rensades bort och nya inventarier fick ett lugnt och slutet formspråk. I kyrkorummet togs predikstol, psalmtavla, altarring, altarkors och bänkar bort tillsammans med dekorativa element på läktarpelarna.

Sedan den radikala ombyggnaden på 1950- talet har mindre åtgärder genomförts. Under slutet av 1980- talet eller början av 1990- talet togs en dörr upp på södra långhusfasaden. Den fick samma placering som den ursprungliga sidoingången och försågs med handikappramp. 1995 byttes värmeradiatorer samt installerades högtalare och mixerbord i kyrkan. 2000 byggdes orgeln om.

Miljöbeskrivning

Tåsjö kyrka ligger vid Tåsjöns strand med en central placering i byn. Byn ligger på en smal landremsa mellan vattnet i söder och bergen i norr. Kyrkan är orienterad utefter strandkantens riktning vilket innebär att den har koret i sydöst och tornet i nordväst. Församlingshem och butik finns ett stenkast från kyrkan.

Antikvariskt resonemang

Vid ett samråd på plats i Tåsjö 2001-12-10 diskuterade församlingen igenom planen att placera ett klockspel i tornet med Jämtlands läns museum. Skånska klockgjuteriet gjorde efter samrådet ett förslag med skisser 2002-03-03 som skickades till länsstyrelsen tillsammans med församlingens tillståndsansökan.

Förslaget gick ut på att placera klockspelet på samma plan som kyrkklockorna men den exakta placeringen avgjordes inte. Det ansågs ur antikvarisk synpunkt angeläget att montage gjordes utan ingrepp i den befintliga konstruktionen, vilket förslaget också tog fasta på. Klockorna skulle placeras i en självständig upphängningskonstruktion tillverkad av sågad furu som sattes fast i golvet med fästjärn. Styrutrustningen var tänkt att placeras på upphängningskonstruktionen. Kablarna mellan klockspelets styrutrustning och kyrkans orgel var tänkt att dras i anslutning till befintliga kablar mellan orgel och kyrkklockor. Vid orgeln skulle en kontrollpanel placeras. Automatiska lucköppnare skulle placeras vid fem av tornluckorna med hjälp av specialkonstruerade fästbyglar som klämdes runt stockar i tornets konstruktion.

Det bedömdes av museet och länsstyrelsen som möjligt att genomföra åtgärden eftersom åtgärden i princip skulle bli reversibel.

Beskrivning av utförda åtgärder

Benämning av byggnadsdelar

Tornet har en åttkantig form i sin övre del. I beskrivningen av de åtgärder som utfördes benämns tornets fyra huvudväggar efter de väderstreck de är huvudsakligen är orienterade emot. Den vägg där kyrkans huvudingång är placerad kallas således den norra väggen. Den södra väggen vetter mot kyrkans långhus.

Bild 1. Kyrktornet har en åttkantig form i sin övre del. Bakom ljudluckorna finns klockvåningen med tre kyrkklockor.

Foto: Jamtli, Tåsjö ka förvaltningsplan

Beskrivning före åtgärd

I kyrktornet finns tre kyrkklockor. De är monterade i klockbockar på rad i öst-västlig riktning. På varje vägg finns dubbla tornluckor i nivå med kyrkklockorna (se principskiss).

Kyrkklockorna är idag är utrustade med elmotorer men har tidigare varit trampade. Tramporna finns kvar på två av klockorna. Det finns ett golv ovanpå klockstockarna där man har stått och trampat. Trappan upp till lanterninen går förbi golvnivån så det är denna väg man tar sig upp hit (se bild 2). Klockornas elmotorer är monterade på en bräda 194 cm ovanför denna golvnivå. Kedjor går mellan motorerna och montage vid klockorna. Till motorerna finns en stege (se bild 3). Elcentralen till motorerna är placerad i nivå med kyrkklockorna.

Beskrivning av åtgärd

Klockspelet placerades i samma riktning som kyrkklockorna på det smala golv bestående av fyra brädor som finns ovanpå klockorna på den norra sidan (se bild 3-5 och principskiss). I klockspelet finns 20 klockor. Vikten är ca 920 kg.

Klockspelets upphängningsanordning av träreglar placerades på golvet. De stående reglerna är 5” 5 och de liggande 5” 7. I enlighet med åtgärdsförslaget monterades de stående stolparna med vinkeljärn i golvet. De sattes även fast med vinkeljärn mot den övre plankan som bär upp brädorna för elringningsmotorerna (bild 6-7).

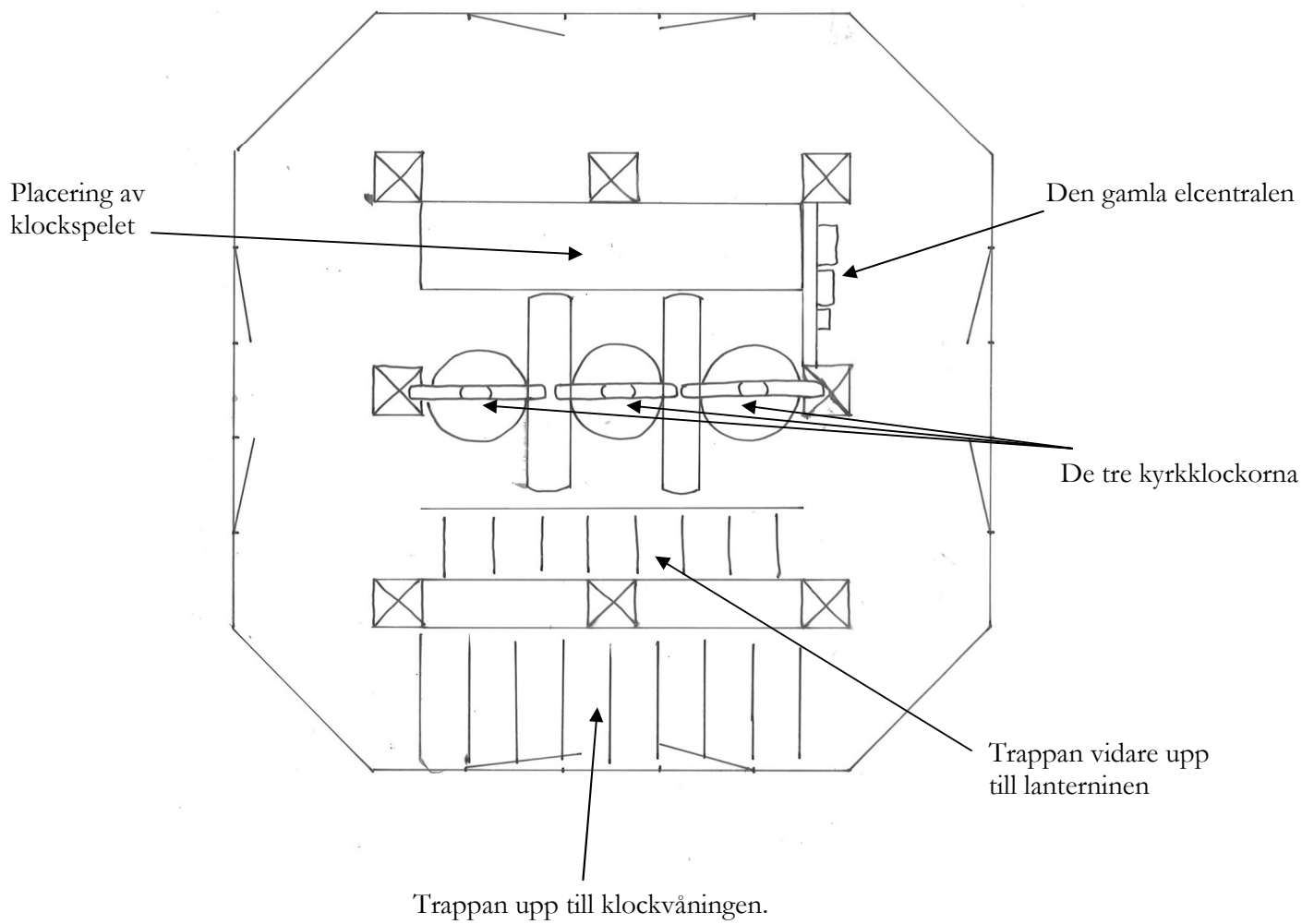
Elskåpet till de elektriska dörröppnarna placerades på baksidan av den brädvägg där den gamla elcentralen sitter (bild 8). Styrutrustningen för klockspelet placerades på upphängningsanordningen. Dörröppnarna klämdes fast runt de stående yttre stolparna i varje hörn. Elkablarna placerades på 1” brädor på insidan av tornkonstruktionen. Det placerades två lucköppnare mot söder, en mot öster, en mot norr och en mot väster.

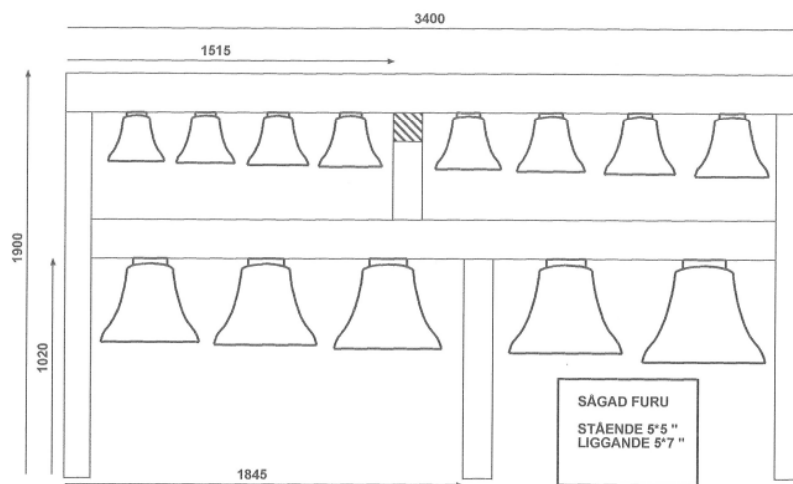
Från elskåpet drogs kablar ned till kyrkans orgel på samma ställe där kablarna för den elektriska klockringningen är dragen.

PRINCIPSKISS

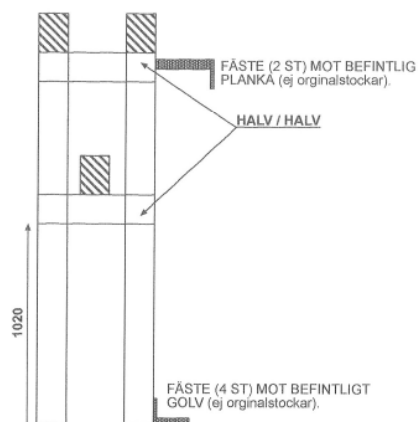
TÅSJÖ KYRKA
PLAN KYRK TÖRN VID KLOCKBOCKEN

RITAT AV CHRISTINA PERSSON 2012-02-16

Skånska klockgjuteriet 276 55 Hannas 0414 / 44 20 12	TÅSSJÖ KLOCKSPEL(förslag)			
	P.E.J	02-02-15		SID 1

Skånska klockgjuteriet 276 55 Hannas 0414 / 44 20 12	TÅSSJÖ KLOCKSPEL(förslag)			
	P.E.J	02-02-15		SID 2

Bilder

Bild 2. Bilden är tagen från golvnivån ovanpå klockbocken före åtgärd. I bakgrunden syns trappan upp till lanterninen. Foto 02m9

Bild 3. Bilden är tagen från samma ställe som bild 2. De två yttersta klockorna mot väster syns på bilden och stegen upp till kyrkklockornas elmotorer. Foto 02m9

Bild 4. Bilden är tagen mot norr och golvet där klockspelet placerades. Stegen upp till elmotorerna syns i bakgrunden. Foto 02m9

Bild 5. Bilden är tagen från platsen där stegen till elmotorerna står, d.v.s. på det golv där klockspelet placerades. Foto 02m9

Bild 6. Den sekundära regelstommen, upphängningsanordningen, för klockspelet monterades fast med vinkeljärn. Foto 03m82/2

Bild 7. Klockspelet sett från den nedre golvnivån. Foto 03m82/17

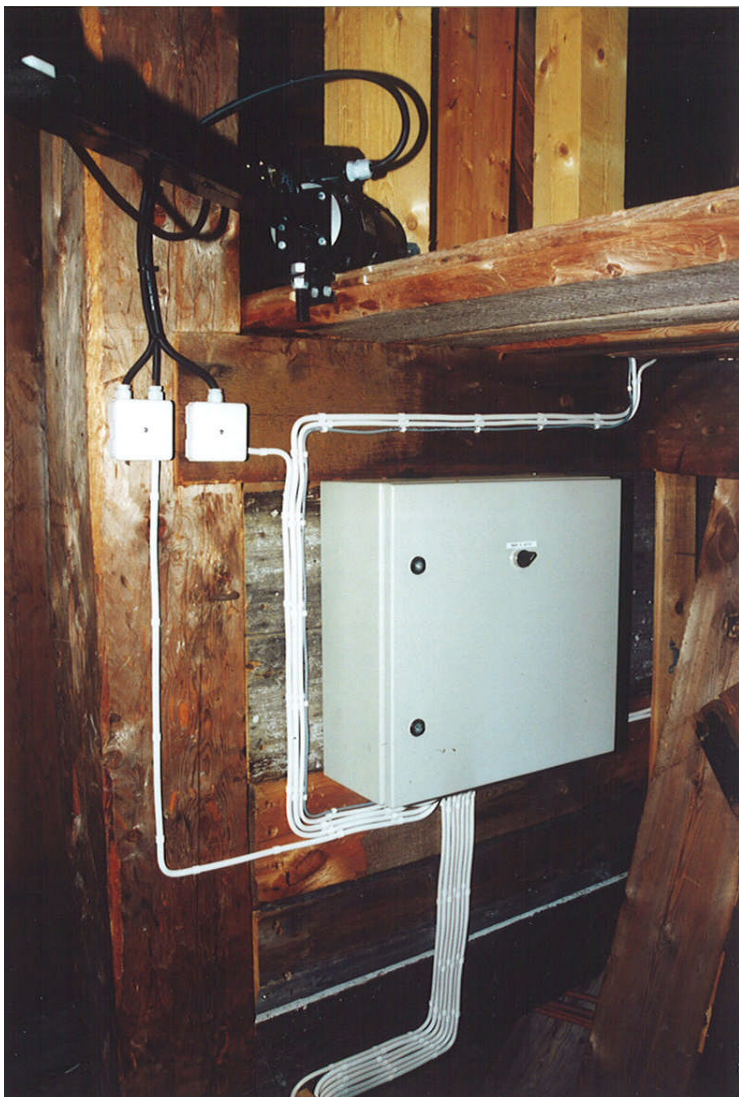

Bild 8. Elskåpet som sattes på väggen på baksidan av det gamla elskåpet.
En av de elektriska dörröppningarna syns ovanför elskåpet. Foto 03m82/11

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2012

ISSN 1654-2045

- 2012:1 Lillhärjåbygget – Dokumentation och uppmätning av vinterfjället 2011
Sara Bäckman, Olof Edin
- 2012:2 Ankarede – Levande kyrkstad. Kunskapsunderlag 2011
Clara Nyström
- 2012:3 Skärvångens begravningsplats – Anläggning av askgravlund 2010
Clara Nyström
- 2012:4 Kulturhistorisk förstudie avseende planerad vindkraftpark vid Nyhem
i Bräcke kommun 2012
Anders Hansson
- 2012:5 Sjoutnäsets kapell – Restaurering av tak och fasader 2009–2010
Julia Cronqvist
- 2012:6 Mattmars kyrka – Restaurering av fasader och fönster 2011
Sara Bäckman, Clara Nyström
- 2012:7 Tåsjö kyrka – Installation av klockspel 2002
Christina Persson

Skånska Klockgjuteriet
Hannas
276 55 Hammenhög
0414 / 44 20 12

2001-03-03

sid 1(2)

JÄMTLANDS LÄNS MUSEUM	
2002 -03- 06	
Dnr: 119/2002	Diarietplanbeteckn. F8A

Klockspel i Tåssjö kyrka.

Upphängningskonstruktionen tillverkas av sågad furu från lokalt sågverk. Denna kan placeras på befintligt golv på klockstolens ovansida. Fastsättning kan göras med enkla fästjärn(2 st) mot en befintlig plank. Konstruktionen bör också fästas mot golvet med 4 st fästjärn.

Konstruktionen tillverkas så att inga konstruktionsmässiga ingrepp behöver göras i den befintliga klockstolen eller andra stockar i tornet.

Klockornas inbördes placering ger en jämn fördelning av totalvikten av ca 920 kg fördelat på 5 st ben.

Innan tillverkning av Klockspelsupphängningen upprättar vi kontakt med lokal Snickare för exakta måttangivelser.

Styrutrustningen för klockspelet kan placeras på Upphängningskonstruktionen för att undvika onödig kabeldragning.

Från Styrutrustningen till Kyrkoorgeln krävs endast 2 st kablar med 3 ledare i varje om 1,5 mm². Dessa kommer att användas som signalkabel för klockspel samt öppning av luckor vid manuell spelning. Vid automatisk uppspelning av melodier sker lucköppningen med direkt kommunikation mellan klockspel och lucköppning i tornet. Kablarna förläggs av lokal elektriker på sådant sätt att minsta möjliga ingrepp behöver göras. Dessa kan förmodligen läggas i anslutning till befintliga kablar upp till tornet.

I anslutning till kyrkoorgeln placeras en kontrollpanel för styrning av inspelning av melodier mm. För exakt placering bör kyrkomusikern i Tåssjö konsulteras. Denna bör kunna placeras så att den "försvinner" in under orgeln då den ej används. Måtten är ca 200 * 200 * 50 mm.

Ett styrskåp för översättning av signaler från orgeln till MIDI till klockspelet placeras också i anslutning till orgeln. Utrustningen i detta styrskåp är beroende av möjligheterna till enkel översättning av signalerna. Orgelbyggaren kommer därför att konsulteras vid denna installation.

Lucköppningsanläggning.

sid 2(2)

För att ljudbilden från klockspelet skall bli optimal bör 5 st lucköppnare monteras. Dessa monteras på befintliga stående stockar i tornet med specialkonstruerade fästbyglar.

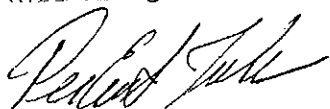
Fastsättningen görs som klämmor runt stockarna så att ingrepp i dessa ej behöver göras. Dock kan det av konstruktionsmässiga skäl det bli aktuellt med ett skruvförband på en av stockarna (problem med åtkomst). Dessa skruvar blir dock ej mer än 3 st 8 mm fransk skruv.

Mot vardera luckan kommer ett vinkeljärn (100*30*30 mm) att monteras med 2 st franska 8 mm skruv.

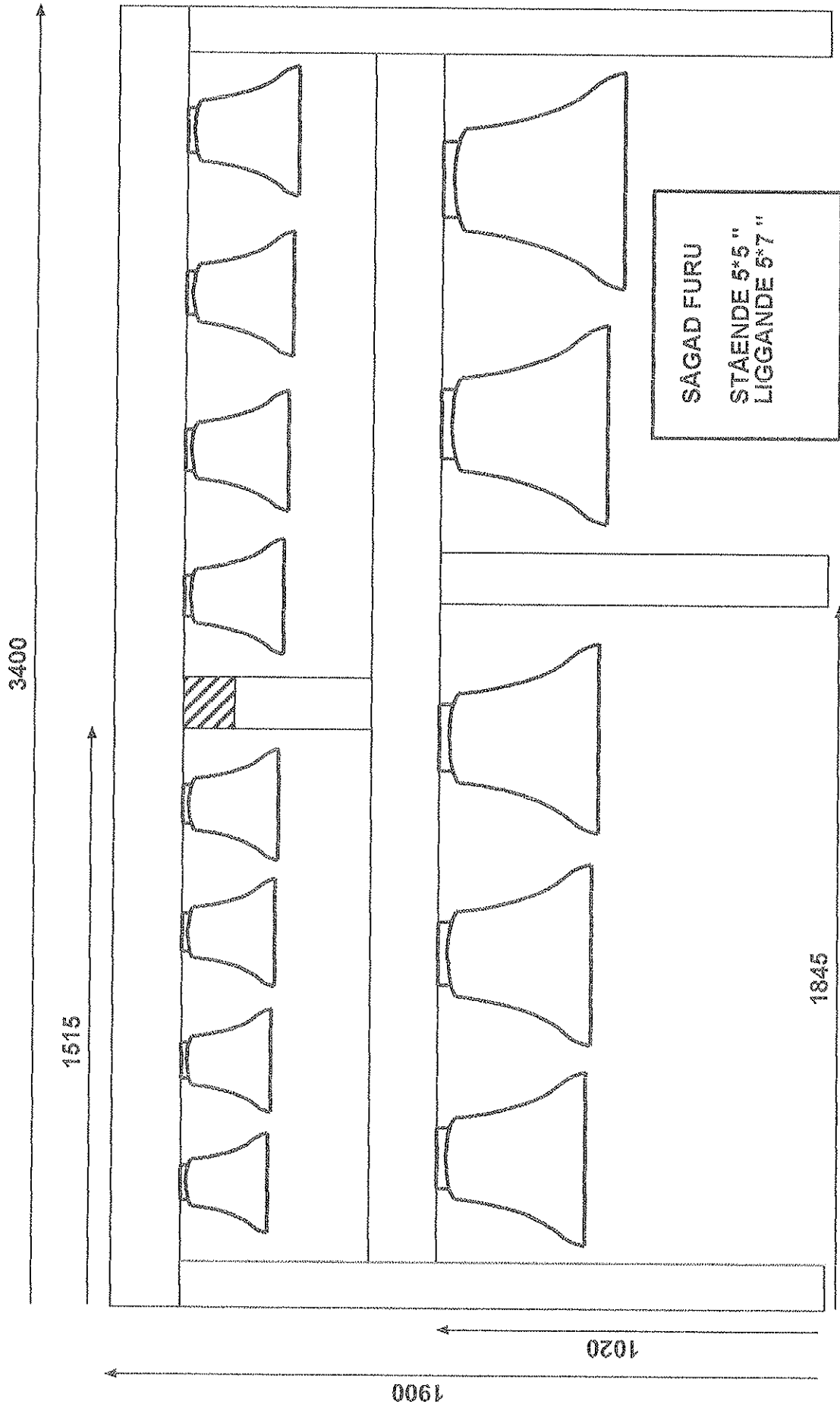
Elcentral för lucköppning monteras direkt intill befintlig Elcentral för Kyrkklockor (plats finns).

Kablage till Lucköppningen kan läggas på plank för att minimera fastsättning på befintliga träkonstruktioner.

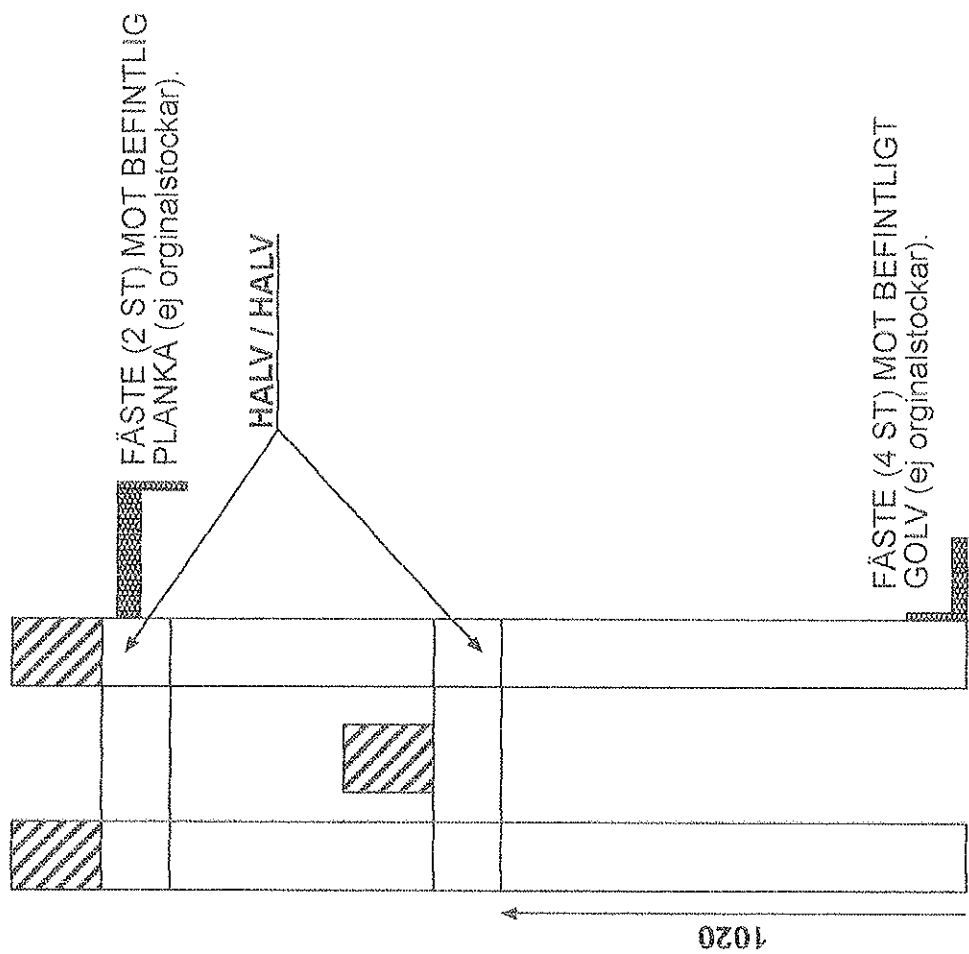
Med vänlig hälsning.

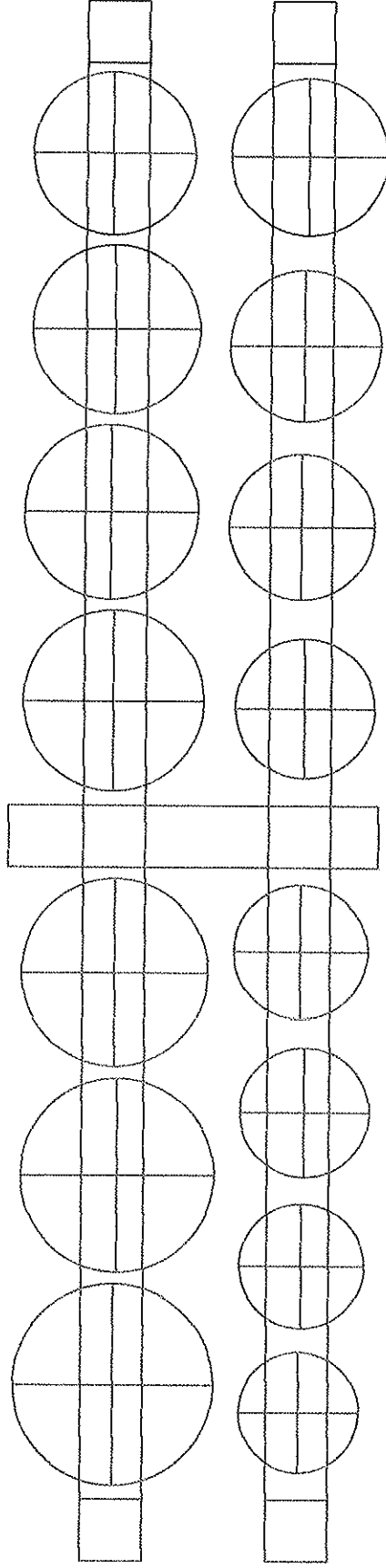
Per Johansson
Servicetekniker

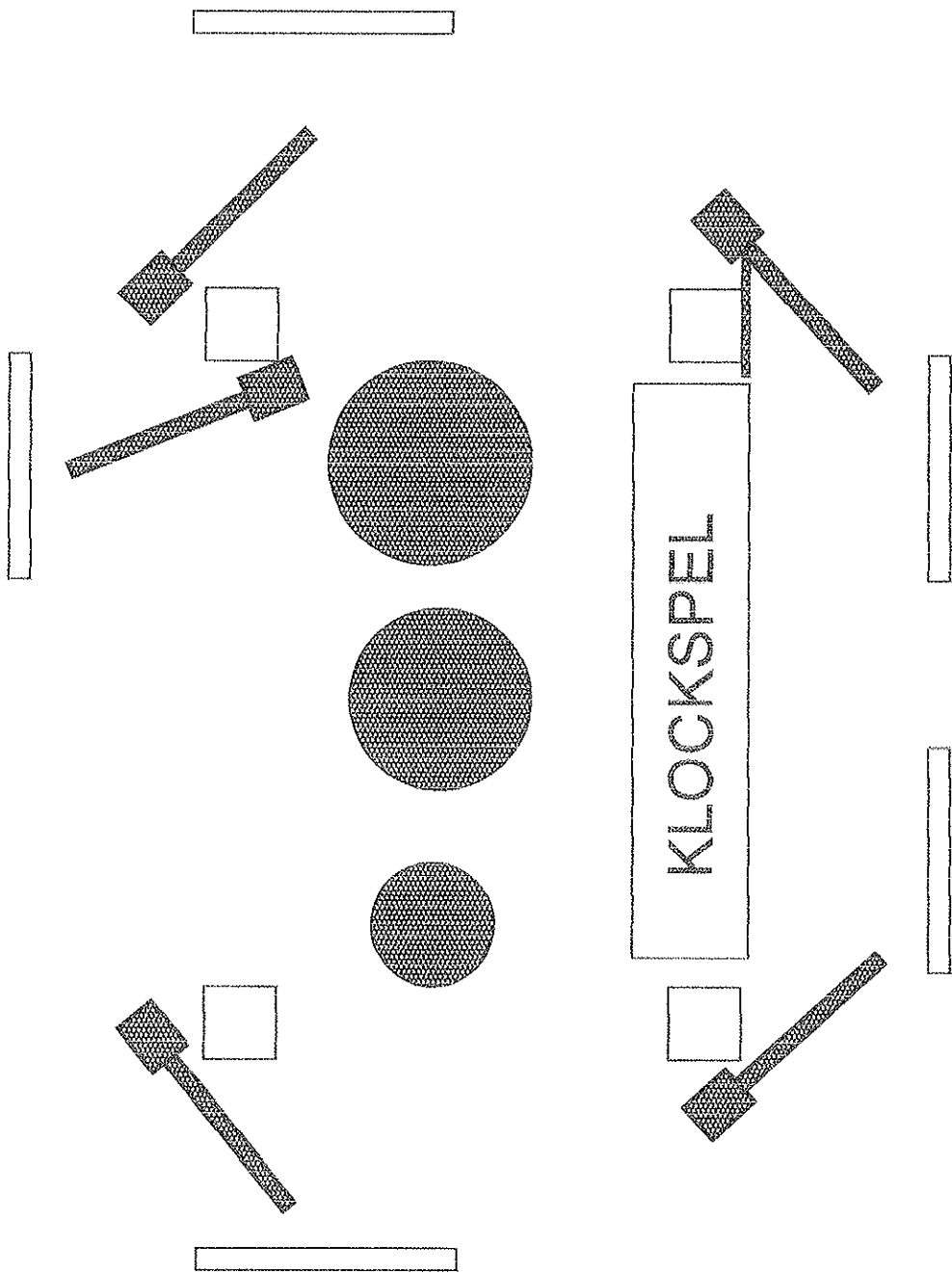
Skånska klockgjuteriet 276 55 Hannas 0414 / 44 20 12	TÅSSJÖ KLOCKSPEL (förslag)		
	P.E.J	02-02-15	SID 1

Skånska klockgjuteriet 276 55 Hannas 0414 / 44 20 12	TÅSSJÖ KLOCKSPEL (förslag)		
	P.E.J	02-02-15	SID 2

Skånska klockgjuteriet 276 55 Hannas 0414 / 44 20 12	TÅSSJÖ KLOCKSPEL(förslag)		
	P.E.J	02-02-15	SID 3

Skånska klockgjuteriet 276 55 Hannas 0414 / 44 20 12	TÅSSJÖ KLOCKSPEL(förslag)		
	P.E.J	02-02-15	SID 4